

Toespraak door prof. dr. René Hoksbergen bij de opening van de nieuwe locatie van de andragologenbibliotheek op 20 september 2012.

De bibliotheek als vanzelfsprekende basis voor de ontwikkeling van de Andragologie

Geachte belangstellenden,

De op 10 november 2007 officieel opgerichte Kring Andragologie blijkt tot veel in staat te zijn.

Sinds het najaar van 2008 ben ik als lid van het bestuur bij diverse activiteiten intensief betrokken.

Steeds weer ben ik dan verbaasd hoezeer onze voorzitter Henk Wesseling, secretaris Thea Cohen, de andere bestuursleden en een groot aantal vrijwilligers zich vrijwel continu blijken in te zetten voor de vele activiteiten. Dit engagement is zeer doeltreffend voor de heroriëntatie van de andragologie en voor een expliciete terugkeer van deze studierichting in de universitaire gemeenschap, te beginnen in die van Amsterdam. Mij is gevraagd in het kader van het ontstaan en opbouw van onze bibliotheek hier wat meer over te zeggen. Dat zal ik hierbij graag doen.

Een korte terugblik

Wanneer ik denk over de andragologie en i.h.b. over de geschiedenis en ontwikkeling daarvan, heb ik vaak de behoefte om wat verder in het verleden te duiken. Ach, ik onderschrijf ook volledig de gedachte dat begrip voor het heden pas volledig kan zijn als het verleden bekend is en de invloed daarvan onderkend wordt. Onze reeds omvangrijke bibliotheek is overigens bij uitstek geschikt om het ontstaan en de ontwikkeling van de andragologie beter te kennen en te begrijpen.

In de eerste decennia van de vorige eeuw ontwikkelden verschillende, op mens en samenleving gerichte, universitaire disciplines zich als zelfstandige studierichting. Later werden deze na hun samenvoeging de Sociale Wetenschappen genoemd. De Universiteit van Amsterdam bezat bijvoorbeeld al lang vóór de Tweede Wereldoorlog leerstoelen in de

pedagogiek, psychologie en sociologie. Alle drie zullen later basisvakken van de pas twee decennia na de Tweede Wereldoorlog ingevoerde andragologie zijn.

Maar hoe is dit allemaal zo gekomen? Daarvoor moeten we ongeveer zeventig jaar teruggaan in de tijd.

Tijdens de oorlog, in 1943, werd door de toen al ruim een jaar ontslagen hoogleraar geschiedenis Posthumus (1880-1960), het plan opgevat om een nieuwe, specifieke faculteit op te richten¹. Een faculteit gericht op de bestudering van politieke en maatschappelijke problemen. Kort na de bevrijding presenteerde hij dit al in een kleine kring van hem uit de oorlog en het verzet bekende collega's. Spoedig hadden hij en enkele andere hoogleraren het oog op een studie met vakken op cultureel, politiek, sociaal en economisch gebied. Onderling moesten deze leergebieden bij het onderwijs en onderzoek duidelijk samenhangen. Daarvoor zou een nieuwe faculteit nodig zijn. De commissie die vervolgens, naar goed Nederlands gebruik, werd benoemd, bestond vooral uit nogal praktisch georiënteerde hoogleraren. Het waren wetenschappers die al met belangrijke maatschappelijke vraagstukken bezig waren geweest en die in de oorlog heel wat hadden meegemaakt. Niet vreemd als we terugdenken aan die tijd, de achtergrond van het ontstaan en alle gevolgen van de Eerste en Tweede Wereldoorlog, de strubbelingen in het universitaire leven tijdens de Tweede Wereldoorlog en het vraagstuk van de wederopbouw in ons land.

Aandacht voor politieke vraagstukken

Geheel nieuw bij dit initiatief was de aandacht voor politieke vraagstukken. Voor de eerste maal zou in ons land in de politicologie worden onderwezen. Politieke wetenschappen zouden in elk van de drie voorgestelde studierichtingen van de nieuwe faculteit een belangrijk studieonderdeel vormen. Ik noem ze even: Sectie A: Algemene politieke en sociale wetenschappen (politicologie); Sectie B: Sociologische en sociografische wetenschappen (sociologie); Sectie C: Sociaalpsychologische en sociaal-pedagogische wetenschappen (na belangrijke wijzigingen: de latere andragologie). De basis was gelegd voor de oprichting van de 7e faculteit, de Politieke en Sociale Faculteit (PSF).

---

¹ Zie Knegtmans, P.J. (1998). *Een kwetsbaar centrum van de geest. De universiteit van Amsterdam tussen 1935 en 1950*. Amsterdam: Amsterdam University Press. Prof. N.W. Posthumus werd o.a. tijdens de oorlog verhoord over anti-Duitse uitlatingen tijdens zijn colleges. Begin 1942 werd hij daarom ontslagen. Tijdens de oorlog verzamelde hij, ondanks de daarmee verbonden grote persoonlijke risico's, de uitgekomen ondergrondse pers. In 1954 werd dit in boekvorm uitgebracht. Bekende hoogleraren als de socioloog Den Hollander (1906-1976), historicus Romein (1893-1962), jurist Hoetink (1900-1963) en historicus Max Kohnstamm (1914-2010) zaten begin 1942 in het strafkamp Amersfoort.

De 7e faculteit PSF

Meteen in de beginfase van de 7e faculteit bestond er, naast veel bijval en interesse, enige spanning tussen de praktische en de wetenschappelijke benadering. Vooral het idee dat politici eigenlijk verplicht deze studie zouden moeten volgen, kreeg nogal wat kritiek. En door sommigen werd sterk benadrukt dat het zoveel mogelijk nastreven van objectiviteit juist voor een politieke wetenschap essentieel was. Deze spanning zien we regelmatig in onderzoek en onderwijs van de Sociale Wetenschappen opdoemen. En dit is later zeker bij de andragologie herkenbaar geweest.

Kortom, in 1947 werd de eerste lichter student, nota bene meteen al 300, (Knegtmans, 278) door de nieuw opgerichte faculteit ontvangen. We weten vervolgens hoezeer de 7e faculteit, de Sociale Wetenschappen, naar het aantal studenten gemeten, op grote belangstelling kon rekenen. Tot op de dag van vandaag is dat zo gebleven. Ook bij de toenmalige Sectie C, die de basis vormde voor de andragologie, zien we een grote toeloop van studenten.

Ten Have en de andragologie

In 1950 werd de medicus en psycholoog Tonko Tjarko ten Have (1906-1975) als hoogleraar aan Sectie C verbonden. Tot 1971, toen hij wegens de toenmalige strubbelingen aan de universiteit aftrad, zou hij de enige hoogleraar van deze Sectie C zijn. Ten Have is de wetenschapper geweest die ervoor heeft gezorgd dat in 1970 de in 1966 officieel gestarte studierichting andragologie als sociaal-wetenschappelijke studierichting werd opgenomen in het Academisch Statuut. Op tal van universiteiten werd de andragologie vervolgens met succes ingevoerd.

We weten vervolgens allemaal dat er na die tijd veel is gebeurd rond de Sociale Wetenschappen in het algemeen en de andragologie in het bijzonder. Je zou kunnen concluderen dat de spanning tussen het praktische en het wetenschappelijke, tussen het geëngageerde en het meer afstandelijke, het subjectieve en het objectieve, het door Ten Have nagestreefde waardevrij zijn en het waardegebonden zijn, juist in de geschiedenis en ontwikkeling van deze wetenschap is te onderkennen. En dat deze spanning een belangrijke oorzaak is geweest voor de formele uittrede uit het Academisch Statuut in 1985. Deze stap paste overigens ook goed in toenmalige stevige bezuinigingsrondes in het universitaire bestel. Kortweg: door in het ene universitaire onderdeel stevig te snijden, konden andere, wat minder gehavend, blijven bestaan.

Desondanks zijn belangrijke thema's van de andragologie altijd in het universitaire onderwijs en onderzoek blijven bestaan. Dat kon ook niet anders. Aandachtsgebieden als de leefomstandigheden van volwassenen, vorming en volwasseneneducatie, hulpverlening, organisatieontwikkeling, bestuurskunde, veranderekunde, e.a. hebben aan relevantie niets ingeboet. Mag ik zeggen: in tegendeel zelfs? De vele in onze bibliotheek opgeslagen werken laten dit ruimschoots zien.

Vernieuwing van de andragologie

Net als na de Tweede Wereldoorlog leven we in een tijd van grote sociale veranderingen. Denk aan de toegenomen flexibilisering van de arbeidsmarkt, integratieproblematiek, veranderde gezinsopvattingen, andere leefomstandigheden in de wijken in grote steden, de aansluitingsproblematiek onderwijs en beroepspraktijk, de spectaculaire ontwikkeling van de informatie- en communicatietechnologie, de plaats van ons land in het sterk veranderde en uitgebreide Europese bestel, en zo verder.

Dit alles betekent dat er voor de Sociale Wetenschappen en de andragologie in het bijzonder meer dan genoeg werk aan de winkel is. Juist door middel van wetenschappelijk onderzoek en onafhankelijke reflectie kan de andragologie aandacht besteden aan belangrijke maatschappelijke probleemgebieden. Laat ik een momenteel wel zeer relevant vraagstuk nog

eens noemen.

In 2006 benadrukte de op 25 november 2010 overleden zeer bekende en briljante hoogleraar psychologie en psychosociale stress in problematische opvoedingssituaties Peter Defares (1929- 2010) in een van zijn vele lezingen, dat de andragologie een belangrijke rol kan vervullen bij het oplossen van actuele problemen in onze samenleving. Hij noemde hierbij in het bijzonder de integratie van immigranten. Defares heeft vele jaren nauw samengewerkt met Ten Have. Voor mij en velen van ons was hij een uitstekend docent. De Kring heeft ook aan hem veel te danken.

Dat nauwelijks een jaar na deze lezing de Kring Andragologie werd opgericht was niet toevallig en eigenlijk wel voorspelbaar. Bij vele alumni zien we de behoefte om de andragologie weer duidelijk voor het voetlicht te brengen. En dan zijn er mensen die zo'n behoefte in concrete handelingen gaan omzetten. De maatschappelijke en wetenschappelijke relevantie doet dan de rest.

Recente maatschappelijke veranderingen vragen nu eenmaal om een andragologische reflectie en een andragologische georiënteerde aanpak. Universiteiten en Hoge Scholen kunnen dan ook door de Kring gestimuleerd worden om voor genoemde aandachtsgebieden in het curriculum en in het onderzoek weer een duidelijke plaats in te ruimen.

Relevantie van het werk van de Kring

Met dit laatste kom ik wat meer tot de praktijk van alledag van onze Kring.

Na het voorgaande moge het duidelijk zijn dat voor de nu vijf jaar functionerende Kring Andragologie meer dan genoeg belangstelling bestaat. De dadendrang van onze Kring is daarmee in overeenstemming.

Begin vorig jaar formuleerde onze voorzitter Henk Wesseling de volgende activiteiten voor de Kring:

- Het bevorderen van contact tussen de andragologen onderling

De housewarming party van vandaag is een van de voorbeelden hiervan. En elk jaar worden enkele malen goed bezochte bijeenkomsten van alumni georganiseerd.

- Uitwisselen van inzichten en informatie

Allereerst noem ik hier de uitgave van de diverse publicaties, de nieuwsflits en de vele persoonlijke contacten. Denk ook aan onze website www.andragologie.eu. Deze wordt gemiddeld 5000 keer per maand geraadpleegd.

En bij uitstek moet ik hier naar onze bibliotheek verwijzen. Zoals U zelf vandaag kunt zien beschikken we momenteel over ongeveer 3000 andragologisch georiënteerde publicaties: boeken, rapporten, tijdschriften, e.d. De omvangrijke bibliotheek van Ger van Enckevort, die van Karel Nijkerk, Piet Dijkstra, van de familie Ploeger-Schaapman en voorts een veertigtal boeken van Lambert Mulder en kleinere aantallen boeken van verschillende anderen, zijn in onze bibliotheek ondergebracht.

Onze bibliotheekcommissie bestaande uit de leden Willemy van Enckevort, Enith Pereira en mijzelf en onze adviseur Bella van 't Noordende, beraadt zich momenteel hoe wij al deze literatuur het beste voor de bedoelde uitwisseling van informatie kunnen inzetten. Zaken als actualisering van de literatuur en digitalisering van het bestand dienen te worden aangepakt. Maar hoe nuttig onze bibliotheek nu al is moge uit het volgende duidelijk zijn.

Over anderhalf tot twee jaar zal het eerste proefschrift over de geschiedenis van de andragologie verschijnen. Per 1 januari 2010 is Maaïke de Boois daar namelijk intensief mee bezig. Zij mag zich gelukkig prijzen dat ze ruimschoots gebruik kan maken van onze omvangrijke bibliotheek. Voor haar werk is de bibliotheek vrijwel onmisbaar.

- Het voeren van het andragologisch debat in de actualiteit

Hierbij worden we geholpen door discussies die voortkomen uit de vele cursussen die we organiseren en de contacten met andere universiteiten.

- Aansluiting bij de academische gemeenschap

De vice-voorzitter van het College van Bestuur van de Universiteit van Amsterdam merkte vorig jaar bij de opening van de bibliotheek op "dat niet alleen wij als Kring de UvA nodig hebben, maar dat in 2011 en komende jaren, de UvA de kennis en aanpak van de andragologie niet kan en wil missen".

Deze aansluiting zal nog beter worden wanneer wij volgend jaar kunnen beschikken over de beoogde bijzonder hoogleraar andragologie. Momenteel zijn we intensief hiermee bezig.

Engagement

Hiervoor gaf ik aan dat bij de andragologie o.a. de spanning tussen engagement of bevoegenheid en een meer afstandelijke, objectieve benadering zichtbaar was. Nu, dit engagement is er nog steeds en blijkt voor de ontwikkeling en invloed van de Kring buitengewoon positief uit te werken. Dit moge blijken uit:

- . De bijna 300 leden

. De vele financiële donaties waardoor wij in staat zijn de bibliotheek in te richten samen met een klein secretariaat. Maar liefst 50 alumni hebben dit door hun financiële steun mogelijk gemaakt.

In het bijzonder noem ik hierbij het aanzienlijke bedrag dat Willemy van Enckevort voor vijf jaar beschikbaar heeft gesteld.

- . Het succes van onze cursussen. Mede daardoor en de aandacht van het bestuur van de Universiteit van Amsterdam is het reëel om tot de benoeming van een hoogleraar te komen.
- . En per 1 juli van dit jaar is de Kring een zelfstandige vereniging geworden en daarmee rechtspersoon. Dit op initiatief van het bestuur van de Amsterdamse Universiteits Vereniging (AUV). De vele activiteiten van de Kring kunnen volgens dit bestuur zo beter tot hun recht komen.

Tegelijkertijd is er een samenwerkingsovereenkomst met AUV gesloten. Deze blijft de ledenregistratie doen en de Kring blijft ook binnen het AUV-alumnibeleid functioneren.

Laat ik eindigen met enkele personen in het bijzonder te bedanken.

De bibliotheek zoals die er nu staat was niet mogelijk geweest zonder het werk van Bella, Arthur, Christianne, Hanneke, Marjella en nog enkele andere vrijwilligers. Wij zijn blij dat van hen Hanneke van der Veen nu in staat blijkt om naast het werk voor de bibliotheek tevens het werk voor het secretariaat te ondersteunen.

Mag ik besluiten met de conclusie dat de Kring Andragologie haar bestaansrecht meer dan bewezen heeft. Dat de inrichting van onze bibliotheek en secretariaat tekenen daarvan zijn. En dat ik verwacht dat we de komende jaren de andragologie weer de maatschappelijke en wetenschappelijke plaats zullen kunnen geven die deze studierichting volstrekt toekomt.

René Hoksbergen
(emeritus hoogleraar adoptie)